

This project is funded by the European Union
Ovaj projekat finansira Evropska unija

LJUDSKA PRAVA POVRATNIKA U BiH

2018. godina

Uvodne napomene

U okviru projekta „Mapiranje ljudskih prava u medijima promatrajući položaj građana, ranjivih slojeva društva i medijske zajednice“ planirano je da se svake godine održe tri fokus grupe sa povratnicima u neku od BiH opština gdje predstavljaju manjinsku etničku grupu, a razgovaralo se o njihovom položaju u lokalnoj zajednici u kontekstu poštovanja njihovih ljudskih prava. Osim samog istraživanja planirano je da se uradi i analiza zakonske regulative i statistike koje se bave povratnicima.

U 2018. godini razgovarali smo sa ispitanicima- Srbima u Konjicu, Hrvatim u Fojnici i Bošnjacima u Srebrenici. Pošto se radi o vrlo specifičnoj populaciji, odlučili smo da sa njima razgovaramo i damo im mogućnost da slobodno i otvoreno govore o problemima sa kojima se susreću, imajući u vidu specifičnost svake lokalne sredine ponaosob.

Urađena je i desk analiza aktuelnog zakonodavstva koje se tiče zaštite ljudskih prava povratnika. Veoma je važno naglasiti da se zakonska regulativa nije mijenjala od 2017. godine i zbog toga imamo samo jednu takvu analizu, za sve tri godine.

1. KONJIC

Fokus grupa u Konjicu održana je 6. novembra u 16h. U radu fokus grupe je učestvovalo 7 osoba, 4 muškarca i 3 žene. Prilikom kreiranja uzorka naišli smo na nepremostive probleme. Među Srbima povratnicima u Konjic, nema mnogo mladih i srednjovječnih ljudi, mahom su to penzioneri, tako da smo fokus grupu kreirali prema stanju na terenu. Uslovi za održavanje fokus grupe su bili zadovoljavajući. Ispitanici su samo donekle znali o čemu će se tačno razgovarati i nisu mogli unaprijed da pripreme svoja izlaganja. Atmosfera tokom rada fokus grupe je bila opuštena i stekao se utisak da su učesnici bili iskreni.

1.2 Najveći problemi Srba u Konjicu

Srbi iz Konjica kao najveći problem navode slab povratak ljudi na svoja prijeratna ognjišta. Za vrijeme rata u Konjicu je živjelo oko 400 Srba, a poslije rata se vratilo još njih 200. Mahom su to penzioneri i starije osobe.

Kao poseban problem ističu animozitet koji su raseljeni Srbi iz Konjica imali sa Srbima koji su rat proveli u Konjicu. Raseljeni Konjičani su ove koji su ostali u u Konjicu opažali kao Srbe koji su ostali lojalni bošnjačkim vlastima.

Srbi koji su se vratili u Konjic imali su više problema sa bošnjačkim stanovništvom nego oni što su cijeli rat proveli u Konjicu. Srbi koji su se vratili na sela su imali više problema, nego Srbi koji su živjeli u gradu.

Problemi sa kojima su se najviše sretali Srbi povratnici, ali i oni koji nisu napuštali svoje domove je nedostatak posla. U velikoj mjeri to je uticalo i na broj ljudi koji su se vratili u Konjic, ali još više na ostanak povratnika. Istina, ispitanici su svjesni da je nezaposlenost veliki problem i za Bošnjake, ali da Srbi posebno imaju problem.

„Jer su Srbi i jer ne pripadaju određenoj stranci“

Trenutno u Konjicu u policiji rade dva Srbina, dok u opštini ne radi nijedan. Mahom su zaposleni u privatnim preduzećima.

1.3 Infrastruktura u opštini Konjic

U Konjicu postoji samo jedno selo Čećevo u kojem žive Srbi (tri kuće), a u kojem nema struje. Ostala sela su mješovita i tu ima neophodna infrastruktura.

1.4 Mladi u Konjic

U Konjicu nema mladih ljudi iz reda Srpskog naroda, mahom su to ljudi stariji od 50 godina ili kako reče jedan učesnik fokus grupe „u Konjic se najčešće vraćamo u sanduku“.

1.5 Političko stanje u opštini Konjic

Srbi u Konjicu nemaju svoje političke predstavnike u opštinskoj vlasti, dok na nivou kantona postoje srpski predstavnici koji dolaze iz SDP BiH i preko kojih Srbi iz ovog grada pokušavaju da ostvare neka svoja prava. Pokušaj da se Srbi politički organizuju, dok ih je bilo više, je propao nekoliko puta, jer kako kažu učesnici fokus grupe

„ni Srbi nisu htjeli da glasaju za Srbe“

Danas se Srbi u Konjicu okupljaju oko Srpske pravoslavne crkve i sva zvanična komunikacija prema institucijama lokalne vlasti ide preko nje.

Važno je naglasiti da je odnos opštinskih vlasti prema Srbima korektan, ali je važno istaći i to da se ne pokazuje proaktivnost od strane opštinske vlasti, već se očekuje inicijativa Srba u rješavanju njihovih problema u Konjicu.

1.6 Bezbjedonosna situacija u Konjicu

Danas je bezbjedonosna situacija u Konjicu zadovoljavajuća na individualnom planu, ali su ispitanici ukazali na neke probleme sa kojima se susreću od kraja rata do danas. Prije svega oni naglašavaju da je u gradu ta situacija mnogo bolja, nego na selu. Ono što im predstavlja problem je sigurnost njihovih materijalnih dobara na selu. Šume su posječene odavno i policija i vlast se tu pokazala veoma indolentna. Praktično, to znači da i kada policiji prijave napad na njihovu imovinu, obično se sve završi na policijskom zapisniku, jer oni nemaju ni volje, ni novca da tuže okrivljene. Takođe katastarski haos je još jedna prepreka da Srbi učine nešto po pitanju zaštite imovine.

Kao što rekoše

„prvo moramo da dokažemo da je to naše, a onda da su nas pokrali“.

Na jednom od sastanaka sa načelnikom opštine on im je rekao „prvo se vi vratite pa ćemo vam mi pomoći oko čuvanja imovine“.

Takođe ne žele da se zamjeraju, bilo kome, jer nisu sigurni da je to dobro po njihovu bezbjednost.

1.7 Školstvo u opštini Konjic

Trenutno u opštini Konjic u osnovnu školu ide samo nekoliko srpske djece i tu nema nekih velikih problema.

1.8 Zdravstvo u opštini Konjic

Kada se govori o zdravstvu Srbi iz Konjica smatraju da se ni po čemu ne razlikuju od drugih stanovnika Konjica.

1.9 Međunarodna zajednica i donatori

Kada se govori o odnosu Republike Srpske prema Srbima u Konjicu možemo reći da je on simboličan i sveo se na renoviranje crkve na Borcima. Izgleda da se ljudima malo ko bavi.

Lokalna vlast u Konjicu nije pokazala mnogo želje da osnaži povratak u ovu opštinu, kao ni Republika Srpska, tako da je sve bilo prepušteno pojedincima i ličnoj inicijativi.

Postojali su projekti obnove kuća od strane međunarodne zajednice, ali ispitanici nisu istakli ništa posebno važno povezano za donatore.

2. FOJNICA

Fokus grupa u Fojnici održana je 7. novembra u 16h. U radu fokus grupe je učestvovalo 9 osoba, 4 muškarca i 5 žene. Uslovi za održavanje fokus grupe su bili zadovoljavajući. Ispitanici su samo donekle znali o čemu će se tačno razgovarati i nisu mogli unaprijed da pripreme svoja izlaganja. Atmosfera tokom rada fokus grupe je bila opuštena i stekao se utisak da su učesnici bili iskreni.

2.1 Najveći problemi Hrvata u Fojnici

Kada se govori o problemima u Fojnici, ispitanici navode nedostatak novca, teško se nalazi posao i odlazak mladih ljudi. Jedna grupa ispitanika je naglasila da je u Fojnici zamro društveni život i nema nekih kulturnih aktivnosti. Zavladała je letargija, pasivnost i kritikovanje i niko ništa ne preduzima povodom toga. Takođe je naglašeno da su stari ljudi prepušteni sami sebi i da su usamljeni.

Ispitanici naglašavaju da ovo nisu samo problemi Hrvata u Fojnici već svih njenih građana.

Poseban problem u Fojnici je velika moć političkih partija. Stanovnici ovog grada, bez obzira na etničku pripadnost, koji nisu članovi političkih partija se nalaze u podređenom položaju u odnosu na sugrađane koji su članovi dvije najveće partije SDA i HDZ BiH. Na osnovu političke pripadnosti i podobnosti dijele se stipendije, radna mjesta, novac za NVO, poslovi i sl.

Nakon prestanka ratnih dejstava u Fojnicu se vratio veliki broj Hrvata i život se nastavio tamo gdje je stao. Ljudi su se sami vraćali, bez podrške lokalnih vlasti i institucija i jedino su podršku nalazili u crkvi. Nisu imali problema tokom povratka, ali kako kažu sami ispitanici mi danas u Fojnici:

„Živimo jedni pored drugih, a ne jedni sa drugima“

Uzrok tome je prije svega politika koju sprovode dvije dominantne partije koje ne dozvoljavaju da građani Fojnice prevaziđu etničke barijere. U stvari, mali ljudi u svakodnevnom životu funkcionišu bez problema, ali ove dvije političke partije nastoje da ih drže odvojene.

2.2 Infrastruktura u opštini Fojnica

Generalno gledajući građani nisu zadovoljni stanjem infrastrukture u opštini Fojnica i kao primjer za to navode loše stanje glavnih puteva kojima se dolazi u ovaj grad. Ne postoji bilo kakva diskriminacija kada se radi o infrastrukturnim projektima u odnosu na etničku pripadnost, jer je najveći broj mjesta etnički mješovit, ali su ispitanici naglasili da je to prisutno u dijelovima opštine gdje građani glasaju za političke partije koje nisu dio vlasti. Na taj način se kažnjavaju građani koji ne glasaju za SDA i HDZ BiH.

2.3 Mladi u Fojnici

U gradu se djeca međusobno druže, ali uvijek postoji svijest o drugom i drugačijem. Na to u velikoj mjeri utiču roditelji koji se protive multietničkim vezama ili brakovima. Političke partije te razlike još više potenciraju.

Sportska i kulturno- umjetnička društva su mahom etnički podjeljena i to se objašnjava na dva načina, s jedne strane potrebom da se sačuva i njeguje svoja kulturna baština, ali i političkim podjelama iza kojih stoje lični interesi i političke partije.

2.4 Političko stanje u opštini Fojnica

U opštini Fojnica na vlasti su SDA i HDZ, koje se prividno ne vole, ali savršeno funkcionišu zajedno. Od 21 poslanika u opštinskom parlamentu 7 poslanika dolazi iz SDA, a 5 iz HDZ BiH. Ove dvije partije u potpunosti kontrolišu politički i društveni život u Fojnici. Stiče se utisak da se nekada problemi vještački generišu da bi se distanca između Hrvata i Bošnjaka održala i spriječilo svako zajedničko djelovanje. Kao jedan od aktuelnih problema naveli su postavljanje kućnih brojeva koji su zelene boje, što se ne sviđa Hrvatima i oni ih prefarbavaju u boje koje oni smatraju adekvatnim.

Ne može se reći da su Hrvati na bilo koji način politički ugroženi, ali diskriminacija postoji prema ljudima koji misle i govore drugačije od zvaničnih politika i koji nisu članovi najačih partija u Fojnici.

2.5 Bezbjedonosna situacija u Fojnica

Ispitanici daju različite odgovore kada se govori o bezbjednosti. S jedne strane kažu da je sve u redu i da ni tokom rata, kao ni sada, nema izražene netrpeljivosti između Bošnjaka i Hrvata,

dok s druge strane izjavljuju da se plaše da idu u pojedina naseljena mjesta u kojima su većinski narod Bošnjaci. Moglo se čuti da Hrvati imaju više problema sa pojedinim Hrvatima nego sa Bošnjacima.

Ovaj strah od drugih se najčešće ne zasniva na realnim činjenicama, već je više rezultat nekih predrasuda koja se donose iz porodice ili koje dolaze od političkih lidera.

2.6 Školstvo u opštini Fojnici

Hrvati iz Fojnice ne upisuju svoju djecu u jedini vrtić u gradu, jer smatraju da u njemu nisu dobri uslovi za djecu i da u njemu ne rade dovoljno kompetentne osobe. Oni se plaše da bi djeca u vrtiću počela da govore bosanski jezik, a ne hrvatski. Tako smo mogli čuti da oni ne žele da:

„djeca nauče da oca zovu babo“

Kada se radi o mladima u Fojnici situacija je prilično čudna. S jedne strane imamo dvije škole pod istim krovom za koje neki ispitanici kažu da su funkcionisale veoma dobro i gdje nije bilo nekih podjela između đaka i nastavnog osoblja, dok s druge strane mogli smo čuti od učenika te škole da su postojala neka nepisana pravila, ili upustva, da se u pojedine dijelove škole ne ide da bi se izbjegli bilo kakvi sukobi i problemi sa djecom Bošnjaka.

Interesantno je da u Fojnici postoji srednja škola koju pohađaju Bošnjaci, dok Hrvati iz ovog grada pohađaju Srednju strukovnu školu Fojnica, koja se nalazi u Kiseljaku i kojoj rade profesori iz Kiseljaka, ali ne i iz Fojnice. U tu školu idu i Bošnjaci i Hrvati, ali oni putuju različitim autobuskim prevoznicima do Kiseljaka. Ne postoji politička volja među hrvatskim političarima da se Srednja strukovna škola Fojnica, iz Kiseljaka vrati u Fojnicu. Roditelji čute i plaćaju mjesečni prevoz.

2.7 Zdravstvo u opštini Fojnica

Nije bilo nekih primjedbi na zdravstvo u opštini Fojnica, osim kada se govorilo o zapošljavanju gdje su ispitanici istakli nepotizam i partijsko zapošljavanje ljudi u domu zdravlja.

2.8 Međunarodna zajednica i donatori

Kao što smo ranije naglasili u Fojnicu se vratilo oko 80% Hrvata koji su živjeli u ovoj opštini i prije rata, dok se broj Bošnjaka povećao pridošlicama iz drugih opština. Povratak Hrvata u ovu opštinu je podržala Vlada Hrvatske, preko grantova za obnovu kuća i uz podršku crkve.

3. SREBRENICA

Fokus grupa u Srebrenici održana je 8. novembra u 13h. U radu fokus grupe je učestvovalo 9 osoba, 5 muškarca i 4 žene. Uslovi za održavanje fokus grupe su bili zadovoljavajući. Ispitanici su samo donekle znali o čemu će se tačno razgovarati i nisu mogli unaprijed da pripreme svoja izlaganja. Atmosfera tokom rada fokus grupe je bila opuštena i stekao se utisak da su učesnici bili iskreni.

3.1 Najveći problemi Bošnjaka u Srebrenici

Kada se govori o problemima Bošnjaka u Srebrenici odmah se spominje odlazak mladih ljudi, veliki upliv politike u svakodnevni život, smanjenje broja stanovnika u Srebrenici, zatvaranje zanatskih radnji, nedostatak posla za ljude koji žive u Srebrenici, nedostatak novca.

Posebno se govorilo o problemu nedostatka posla za ljude u Srebrenici, jer u javnim ustanovama i preduzećima ima mnogo zaposlenih iz drugih opština, ali i iz Srbije.

U javnim ustanovama je prisutno partijsko zapošljavanje i nepotizam, a posebno ja važno naglasiti da u institucijama koje su pod kontrolom vlasti Republike Srpske, nema Bošnjaka i ne zapošljavaju se Bošnjaci, kako navode ispitanici.

Ispitanici su kazali da im se čini da vlasti u Republici Srpskoj svjesno opstruišu nove investicije u Srebrenici, a posebno su ogorčeni što se u funkciju ne stavlja banja Guber, jer misle da bi to otvorilo mnoga radna mjesta i poboljšalo ekonomsku situaciju u Srebrenici.

Takođe ispitanici su se žalili zbog toga što opština Srebrenica ne raspolaže svojim prirodnim bogastvima u mjeri u kojoj bi trebala.

Oni smatraju da postoji sistemska opstrukcija razvoja opštine Srebrenica od strane vlasti Republike Srpske, ali i opštinskih vlasti u Srebrenici, a sve sa ciljem da Bošnjaci odu iz Srebrenice.

Naravno, dobar dio ovih problema su i problemi Srba, ali smatraju da je sve ovo usmjereno protiv Bošnjaka.

3.2 Infrastruktura u opštini Srebrenica

U trenutku kada smo radili fokus grupu sa Bošnjacima u Srebrenici, Autobuska stanica se prodavala jer je načelnik opštine Grujičić procijenio da im nije potrebna.

Takođe tokom fokus grupe mogli smo saznati da je u opštini Srebrenica formiran Nacionalni park Drina i da su zbog toga Bošnjaci zabrinuti. Prije svega plaše se da će to uticati na njihovo iseljavanje, jer neće biti dozvoljena gradnja i onih objekata koji su postojali prije rata, a koji su srušeni u ratu. Ispitanici su istakli da među zaposlenim u Nacionalnom parku ne radi nijedan Bošnjak, već samo Srbi i to čak i oni koji žive u Srbiji.

3.3 Mladi u Srebrenici

U Srebrenici je sve manje mladih ljudi. Oni nemaju perspektivu u ovom gradu i zato odlaze. Kulturnih sadržaja je veoma malo u Srebrenici i to je nešto što nedostaje mladim ljudima.

3.4 Političko stanje u opštini Srebrenica

Kada se govori o političkoj situaciji u Srebrenici možemo reći da je ona vrlo kompleksna. Načelnik opštine Srebrenica je Srbin, ali Bošnjaci imaju svoje predstavnike u skupštinskom vijeću i administraciji.

Mogli smo čuti od ispitanika, da su se Bošnjaci trudili u vrijeme kada su bili na vlasti u Srebrenici, da budu tolerantni i da balansiraju, vodeći računa o interesima Srba u opštini. Kada su Srbi došli na vlast to je nestalo. Praktično to znači da opštinska vlast, kada neki Bošnjak ode u penziju, na njegovo mjesto zapošljava Srbina, a ne Bošnjaka. Kažu da je 2017. godine u opštinskim službama radilo 80 ljudi, a danas ih radi 120.

Kao poseban problem u Srebrenici, Bošnjaci su istakli izbore, tj. učestvovanje na izborima Srba koji imaju lične karte izdate u BiH, ali ih niko nije vidio na ulicama Srebrenice. Kao što jedan od učesnika fokus grupe reče:

„Srebrenica nema stanovnike, ali ima glasače“

O svojim političarima nemaju dobro mišljenje. Zamjeraju im mnogo toga, da su se prodali Dodiku, da čute i trpe, da nakon što izgube vlast u Srebrenici napuštaju tu opštinu i odlaze u Federaciju BiH da žive. Zamjeraju im da su „oprali“ mnogo novca koji je došao u Srebrenicu.

Smatraju da su prepušteni sami sebi i ostavljeni od svih.

Voljeli bi da Srebrenica ima posaben status u BiH.

Ispitanici smatraju da su svi digli ruke od Srebrenice, osim Srbije koja upravlja procesima u Srebrenici i ima za cilj da otežaju život Bošnjacima i isele ih sa ovih teritorija.

3.5 Bezbjedonosna situacija u Srebrenici

Kada se govori o bezbjednosti Bošnjaka u Srebrenici možemo reći da se to može gledati iz raznih perspektiva. Na ličnom planu ljudi u Srebrenici žive mirno i nemaju mnogo međusobnih razmirica. Problemi nastaju kada Srebrenicu pohode ljudi sa strane koji su srpski nacionalisti. Tako smo mogli čuti da su u Srebrenicu dolazili četnici, srpski radikali, ruski Kozaci, koji unose nemir među lokalno bošnjačko stanovništvo.

Poseban problem je negiranje genocida u Srebrenici od strane lokalne i entitetske vlasti u Republici Srpskoj, što kod Bošnjaka izaziva negodovanje i bijes i šalje jasnu poruku, da nisu poželjni i dobro došli.

Još uvijek u Srebrenici žive ljudi koji su kao vojnici i policajci za vrijeme rata učestvovali u vojnim akcijama protiv Bošnjaka i susret sa njima unosi nemir među Bošnjacima.

Učesnici fokus grupe su posebno istakli ulogu lokalnog srebreničkog pravoslavnog popa, koji sve radi da spriječi saradnju Srba i Bošnjaka u gradu. Više se zajednički ne proslavljaju Bajrami i Božići, a uspio je od Kulturno umjetničkog društva u kojem su igrali Srbi i Bošnjaci, da napravi dva etnički čista društva. Takođe su istakli da se u vrijeme vjerskih praznika puštaju neprimjeren pjesme i to u prisustvu tog popa.

Nekada je u Srebrenici radilo dvadeset bošnjačkih policajaca, a danas šest.

3.6 Školstvo u opštini Srebrenica

Kada se govori o kvalitetu obrazovanju u Srebrenici ispitanici su istakli probleme sa neprihvatanjem vlasti u Republici Srpskoj definicije bosanskog jezika. Takođe su istakli da im smetaju neka obilježja koja se nalaze u školama, a koja vrijeđaju Bošnjake.

Poseban problem je zapošljavanje bošnjačkih vaspitača, učitelja i profesora u školi ili vrtiću.

3.7 Zdravstvo u opštini Srebrenici

Kada se govori o zdravstvu ispitanici smatraju da tu ne postoji bilo kakav oblik segregacije Bošnjaka u odnosu na Srbe. Voljeli bi da u Srebrenici postoji bolnica, ali su svejsni da se oni o tome malo pitaju.

3.8 Međunarodna zajednica i donatori

Kada se govori o donatorima i međunarodnoj zajednici tu su stavovi i osjećanja podjeljena. S jedne strane postoji svijest i zahvalnost za sve ono što je međunarodna zajednica uradila za građane Srebrenice, ali su svjesni da je mnogo toga urađeno i pogrešno. Žao im je što se nije više uradilo na održivom povratku, jer se pokazalo da nije dovoljno ljudima obnoviti kuće, već se trebalo raditi više na otvaranju novih radnih mjesta u Srebrenici. Naravno, to nije samo krivica međunarodne zajednice i donatora, već i domaćih političara.

Svjesni su da Srebrenica polako postaje manje važna međunarodnoj zajednici i sada pokušavaju da kroz projekte privuku što je moguće više donatora, ali i investitora.